

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

IMAM KHOMENI
INTERNATIONAL UNIVERSITY

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

دانشکده تحقیقات و علوم اسلامی

عنوان:

احکام اجاره رحم و فرزند متولد از آن در فقه شیعه و حقوق ایران

استاد راهنما:

آقای دکتر مهدی رهبر

استاد مشاور:

آقای دکتر یادی فغابی

نگارش:

اکرم برزگری

پایه ۸۸

بسمه تعالی

السلامة والسلامة والسلامة

دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)
معاونت آموزشی دانشگاه - مدیریت تحصیلات تکمیلی
(فرم شماره ۲۶)

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب **المزم بزگری** دانشجوی رشته **فقه و حقوق اسلامی** مقطع تحصیلی **کارشناسی ارشد** بدین وسیله اصالت کلیه مطالب موجود در مباحث مطروحه در پایان نامه / تز تحصیلی خود، با عنوان **احكام اجاره رحم و فرزندان متولد از آن در فقه امام و حقوق ایران** را تأیید کرده، اعلام می نمایم که تمامی محتوی آن حاصل مطالعه، پژوهش و تدوین خودم بوده و به هیچ وجه رونویسی از پایان نامه و یا هیچ اثر یا منبع دیگری، اعم از داخلی، خارجی و یا بین المللی، نبوده و تعهد می نمایم در صورت اثبات عدم اصالت آن و یا احراز عدم صحت مفاد و یا لوازم این تعهد نامه در هر مرحله از مراحل منتهی به فارغ التحصیلی و یا پس از آن و یا تحصیل در مقاطع دیگر و یا اشتغال و ... دانشگاه حق دارد ضمن رد پایان نامه نسبت به لغو و ابطال مدرک تحصیلی مربوطه اقدام نماید. مضافاً اینکه کلیه مسئولیت ها و پیامدهای قانونی و یا خسارت وارده از هر حیث متوجه اینجانب می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء و تاریخ

۱۱، ۹، ۱۱

بسمه تعالی

از رساله خانم اکرم برزگری در جلسه مورخ ۸۸/۹/۱۱ با حضور امضاء کنندگان

ذیل دفاع به عمل آمد و با نمره ۱۸/۲۵ و درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

استاد راهنما: جناب دکتر مهدی رهبر

استاد مشاور: جناب دکتر هادی فنایی

استاد داور خارجی: جناب دکتر علی عارفی

استاد داور داخلی: جناب دکتر حسین نمازی فر

نایبده تحصیلات تکمیلی: جناب دکتر هادی ساعی

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

آنان که

توانشان رفت تا به توانایی برسم و مویشان سپید گشت تا رویم سپید بماند.

آنان که فروغ نگاهشان، گرمی کلامشان و روشنی رویشان سرمایه‌های جاودانی زندگی من است.

تقدیر و تشکر:

سپاس خدایی را سزا است که درگذشت روزگار این بنده ی حقیر را در محفل و مکتب فرزانه‌گانی نشاند که در اوج قله های علم و معرفت و اخلاق آشیانه ساخته اند. و من باب حدیث: «هر آنکس که مرا کلمه ای بیاموزد، مرا عمری بنده می خود ساخته است» بهترین و صمیمانه ترین تقدیر و سپاسگذاری خود را در طبقتی از خلاص به پیشگاه آنان تقدیم می کنم و خود واقفم که این کمترین کاری است که در برابر الطاف و مهربانی های آن های تو انم انجام دهم.

اما بایر سپاسگذاری ویژه و جانانه ای داشته باشم از بزرگواران و وارستگی که بباد لوسوزی ها و راهنمایی های پررانه و با پشتیبانی ها و حمایت های علمی و اخلاقی خود سختی این مسیر را بر من آسان نمودند یعنی اساتید راهنما و مشاورم، آقایان دکتر مهدی رهبر و هادی فغانی.

همچنین از جناب آقای دکتر هادی ساعی و حسین مختاری و خانم دکتر سوزان ناصری که در پیشبرد مسأله حاضر کمک شایانی نمودند قدردانی می کنم.

در پایان از پرسنل کتابخانه ی امام صادق (ع) و تمامی دوستانی که در انجام این رساله مرایاری نمودند تشکر و قدردانی می نمایم.

یکی از روش‌هایی که امروزه در درمان ناباروری استفاده می‌شود استفاده از «رحم اجاره‌ای» یا «رحم جایگزین» است که منظور از آن مداخله شخص ثالث (غیر همسر) در تولید مثل مصنوعی است. به کمک این روش، زنانی که به طور مادرزادی یا بنا به دلایل پزشکی فاقد رحم مناسب برای باروری و حمل جنین هستند می‌توانند به کمک یک زن دیگر صاحب فرزند شوند. این جایگزینی به طور کامل یا نسبی صورت می‌گیرد و ساختار ژنتیکی در «جایگزینی نسبی» متعلق به پدر اصلی و مادر جایگزین و در «جایگزینی کامل» متعلق به پدر و مادر نابارور است.

دیدگاه حقوق دانان ایران در زمینه قرارداد استفاده از رحم جایگزین متفاوت و اعتبار حقوقی آن نیز مورد تردید است. از نظر ماهیت، این قرارداد در قالب عقود معین و دیعه و جعاله نمی‌گنجد. برخی از حقوق دانان این قرارداد را در زمره عقد اجاره اشخاص قرار می‌دهند و عده‌ی دیگر آن را بر اساس ماده ۱۰ قانون مدنی می‌پذیرند.

با عنایت به آنچه بیان گردید، عمومات و اطلاقات ادله‌ی اجاره شامل اجاره رحم نیز می‌گردد و دلیل قطعی بر منع اجاره رحم اقامه نشده است. از سوی دیگر با مباحث مربوط به نکاح نیز مخالفتی ندارد، مخصوصاً با رضایت زوج. بنابراین با رعایت حدود و مشروعات در مجموع می‌توان جواز تلقیح مصنوعی را نتیجه گرفت. البته جواز مطلق شاید مورد اشکال باشد اما جواز مشروط را با وصول شرایط لازم می‌توان پیشنهاد داد.

واژه‌های کلیدی:

نازایی، تلقیح مصنوعی، مادر جانشین، جایگزینی کامل، جایگزینی نسبی، اجاره اشخاص، قرارداد رحم اجاره‌ای

- ۱- مقدمه..... ۱
- ۳- واژه نامه..... ۳

فصل اول : کلیات و مفاهیم

- ۱-۱- کلیات..... ۷
- ۱-۱-۱- تعریف مسأله..... ۷
- ۱-۱-۲- طرح سؤالات..... ۷
- ۱-۱-۳- طرح فرضیه ها..... ۷
- ۱-۱-۴- پیشینه تحقیق..... ۷
- ۱-۱-۵- روش کار تحقیق..... ۸
- ۱-۱-۶- فصول تحقیق..... ۸
- ۲-۱- آغاز آفرینش انسان..... ۸
- ۳-۱- اهمیت ازدواج و فرزندآوری از دیدگاه روایات..... ۹
- ۴-۱- هدف از ازدواج..... ۱۱
- ۵-۱- فرزند از دیدگاه قرآن..... ۱۲
- ۶-۱- فرزند در کلمات و سیره ائمه (ع)..... ۱۳
- ۷-۱- فرزند و لذت پدر و مادر شدن از دیدگاه روان شناسان..... ۱۴
- ۸-۱- فرزند، عاملی برای عشق به زندگی و انگیزه ای برای تداوم خانواده..... ۱۶
- ۹-۱- بی فرزندی، واکنش ها و راه حل های پیشنهادی..... ۱۸
- ۱-۹-۱- بالا بردن آستانه تحمل زن و شوهر..... ۱۹
- ۲-۹-۱- پذیرش فرزند خواندگی..... ۲۰
- ۳-۹-۱- ازدواج مجدد..... ۲۳
- ۴-۹-۱- فراهم آوردن زمینه باروری..... ۲۴

فصل دوّم: سیر تاریخی، علل و انواع جانشینی

- ۱-۲- تاریخچه و پیشینه درمان نازایی و تلقیح مصنوعی..... ۲۷
- ۱-۱-۲- مسلمانان و مسئله ناباروری..... ۲۷
- ۲-۱-۲- نگاهی کوتاه به تحول علم طب در زمینه نازایی..... ۲۷
- ۳-۱-۲- تاریخچه تلقیح مصنوعی در ایران..... ۲۹
- ۲-۲- تلقیح..... ۳۰
- ۱-۲-۲- تلقیح از دیدگاه قرآن..... ۳۰
- ۲-۲-۲- تلقیح از نظر لغت..... ۳۰

- ۳۱-۲-۳- تلقیح در اصطلاح..... ۳۱
- ۳۱-۲-۴- تلقیح مصنوعی..... ۳۱
- ۳۱-۲-۳- لقاح طبیعی و مراحل آن..... ۳۱
- ۳۲-۴- تعریف ناباروری..... ۳۲
- ۳۲-۵- دلایل ناباروری..... ۳۲
- ۳۲-۵-۱- دلایل اجمالی ناباروری زنان..... ۳۲
- ۳۳-۵-۲- دلایل اجمالی ناباروری مردان..... ۳۳
- ۳۳-۶- ارتباط تلقیح مصنوعی با رحم جایگزین و تعریف آن..... ۳۳
- ۳۵-۷-۲- دلایل احتمالی رجوع به مادر جانشین..... ۳۵
- ۳۵-۷-۱- ناباروری..... ۳۵
- ۳۵-۷-۲- وضعیت سلامتی زنان..... ۳۵
- ۳۵-۷-۳- نقص ژنتیکی..... ۳۵
- ۳۶-۷-۴- دلایل اجتماعی..... ۳۶
- ۳۶-۸-۲- رحم جایگزین انواع و اشکال آن..... ۳۶
- ۳۶-۸-۱- جانشینی در بارداری یا جانشینی کامل..... ۳۶
- ۳۷-۸-۲- جانشینی با باروری مصنوعی یا جانشینی جزئی..... ۳۷
- ۳۷-۸-۲-۱- جانشینی همراه با تخمک..... ۳۷
- ۳۸-۸-۲-۲- جانشینی همراه با تخمک اهدائی..... ۳۸
- ۳۹-۸-۳- جانشینی با استفاده از جنین اهدائی..... ۳۹

فصل سوم: جانشینی کامل و مباحث فقهی و حقوقی آن

گفتار اول: مباحث فقهی

- ۴۲-۳-۱- مخالفان و آیات استنادی آنان..... ۴۲
- ۴۲-۳-۱-۱- آیه نخست..... ۴۲
- ۴۵-۳-۱-۲- آیه دوم..... ۴۵
- ۴۶-۳-۲- موافقان و پاسخ به ایرادات وارده..... ۴۶
- ۵۰-۳-۳- روایات..... ۵۰
- ۵۰-۳-۳-۱- روایت نخست..... ۵۰
- ۵۱-۳-۳-۲- روایت دوم..... ۵۱
- ۵۲-۳-۴- بحث های موجود در زمینه رحم جایگزین..... ۵۲
- ۵۳-۴-۱- نظریه مخالفان..... ۵۳

- ۳-۴-۲- نظریه موافقان..... ۵۴
- ۳-۵-۳- نظریه ها و دیدگاه های مختلف فقها و حقوق دانان در زمینه ی باروری های مصنوعی..... ۵۷
- ۳-۵-۱- نظریه جواز مطلق روش های نوین باروری در همه انواع و موارد آن ۵۷
- ۳-۵-۲- نظریه ممنوعیت مطلق باروری های مصنوعی حتی در صورت ضرورت..... ۵۷
- ۳-۵-۳- نظریه جواز مطلق باروری های مصنوعی میان زوجین و جواز مشروط میان بیگانگان..... ۵۸
- ۳-۵-۴- نظریه جواز مطلق باروری های پزشکی بین زوجین و منع مطلق آن میان بیگانگان..... ۵۸
- ۳-۵-۵- نظریه حرمت مطلق همه اقسام باروری های مصنوعی بجز در میان زوجین و با وجود شرایط خاص ۵۹
- ۳-۵-۶- نظریه توقف..... ۵۹
- ۳-۶-۱- احکام وضعی کودک تولد یافته از اجاره رحم..... ۵۹
- ۳-۶-۱-۱- نسب ۵۹
- ۳-۶-۱-۱-۱- زمینه های پیدایش نسب..... ۶۱
- ۳-۶-۱-۲- شرایط تحقق نسب در خانواده..... ۶۱
- ۳-۶-۱-۳- شرایط تحقق نسب در خارج از خانواده..... ۶۲
- ۳-۶-۲- روابط موجود در تکوّن طفل..... ۶۲
- ۳-۶-۲-۱- رابطه مشروع..... ۶۲
- ۳-۶-۲-۲- رابطه غیرمشروع..... ۶۳
- ۳-۶-۲-۳- رابطه ای که مورد اختلاف است که آیا مشروع است یا غیر مشروع..... ۶۴
- ۳-۶-۳- نسب پدری..... ۶۵
- ۳-۶-۳-۱- نظریه مخالفان انتساب کودک به پدر..... ۶۵
- ۳-۶-۳-۲- پاسخ به نظریه مخالفان..... ۶۵
- ۳-۶-۳-۳- اماره فراش..... ۶۶
- ۳-۶-۳-۴- مجرد مادر جانشین در هنگام تولد کودک..... ۶۸
- ۳-۶-۳-۵- تأهل مادر جانشین به هنگام تولد کودک..... ۶۹
- ۳-۶-۴- نسب مادری..... ۷۱
- ۳-۶-۴-۱- گروه نخست صاحب رحم را مادر می دانند..... ۷۲
- ۳-۶-۴-۲- دو مادری..... ۷۵
- ۳-۶-۴-۳- صاحب تخمک مادر قانونی کودک..... ۷۶
- ۳-۶-۵- پاسخ به استدلال گروه نخست (صاحب رحم را مادر قانونی طفل می دانند)..... ۷۸
- ۳-۷-۲- **گفتار دوم: مباحث حقوقی کودک متولد از رحم اجاره ای**
- ۳-۷-۲-۱- حرمت نکاح..... ۸۳

- ۸۳-۱-۷-۳- حرمت نکاح میان کودک با صاحب اسپرم.....
- ۸۳-۲-۷-۳- رابطه کودک با زن صاحب رحم از نظر ممنوعیت نکاح.....
- ۸۴-۱-۲-۷-۳- تعریف و سابقه تاریخی قرابت رضاعی.....
- ۸۴-۲-۲-۷-۳- ملاک های قرابت رضاعی و مقایسه آن با بارداری مصنوعی.....
- ۸۷-۳-۷-۳- رابطه ی کودک با صاحب تخمک.....
- ۸۸-۴-۷-۳- رابطه ی طفل با شوهر صاحب رحم.....
- ۸۸-۸-۳- حضانت.....
- ۸۸-۱-۸-۳- مفهوم حضانت.....
- ۸۹-۲-۸-۳- مبنای حضانت در اسلام.....
- ۹۰-۳-۸-۳- کسانی که مسئولیت حضانت طفل بر عهده آنان است.....
- ۹۰-۴-۸-۳- الویت هر یک از پدر و مادر نسبت به حضانت طفل.....
- ۹۰-۵-۸-۳- مسئولیت حضانت طفل متولد از رحم اجاره ای با کیست؟.....
- ۹۱-۶-۸-۳- حضانت در حالت جانشینی در بارداری (جانشینی کامل).....
- ۹۱-۱-۶-۸-۳- مسأله حضانت با توجه به نظریه کسانی که مادر حکمی (صاحب تخمک) را مادر قانونی کودک می دانند.....
- ۹۱-۲-۶-۸-۳- مسأله حضانت در صورتی که مادر جانشین (صاحب رحم) را مادر قانونی طفل بدانیم.....
- ۹۲-۳-۶-۸-۳- مسأله حضانت در صورتیکه طفل دارای دو مادر قانونی باشد.....
- ۹۳-۷-۸-۳- حضانت در حالت جانشینی با باروری مصنوعی (جانشینی جزئی).....
- ۹۴-۹-۳- تربیت کودک.....
- ۹۴-۱۰-۳- ولایت قهری.....
- ۹۴-۱-۱۰-۳- مبنای ولایت.....
- ۹۵-۱۱-۳- نفقه.....
- ۹۵-۱-۱۱-۳- مبنای نفقه.....
- ۹۷-۲-۱۱-۳- نفقه دوران بارداری.....
- ۹۹-۱۲-۳- توارث.....
- ۹۹-۱-۱۲-۳- توارث میان صاحب تخمک و کودک متولد شده در صورتی که مادر حکمی (صاحب تخمک) را مادر قانونی کودک بدانیم.....
- ۱۰۰-۲-۱۲-۳- توارث بین کودک و صاحب رحم در صورتی که مادر جانشین را مادر قانونی بدانیم.....
- ۱۰۱-۳-۱۲-۳- اگر صاحب رحم و صاحب تخمک (هر دو) را مادر قانونی بدانیم.....
- ۱۰۲-۴-۱۲-۳- جانشینی جزئی یا جانشینی با باروری مصنوعی.....

- ۳-۱۲-۵- مباحث مطرح شده در قانون مدنی در زمینه حمل و توارث او و انطباق آن با موضوع ۱۰۳
- ۳-۱۳- وصیت ۱۰۴
- ۳-۱۴- آیا نازایی یک نوع بیماری محسوب می شود؟ آیا تولید مثل به شیوه مصنوعی معالجه و درمان است؟ ۱۰۵
- ۳-۱۵- آیا اجازه شوهر صاحب رحم لازم است یا خیر؟ ۱۰۶
- ۳-۱۵-۱- اگر زنی همسرش مخالف چنین عملی باشد چه حکمی دارد؟ ۱۰۷
- ۳-۱۶- حق و تکلیف ۱۰۷
- ۳-۱۶-۱- حق ۱۰۷
- ۳-۱۶-۱-۱- حق از نظر حقوقی ۱۰۸
- ۳-۱۶-۲- ارتباط حق با احکام ترخیصی ۱۰۸
- ۳-۱۶-۲- رابطه حق و ملک ۱۰۹
- ۳-۱۶-۳- تکلیف ۱۰۹
- ۳-۱۶-۳-۱- نسبت حکم و تکلیف ۱۰۹
- ۳-۱۶-۴- رابطه ی حق و تکلیف ۱۱۰
- ۳-۱۶-۵- تفاوت میان حق و تکلیف ۱۱۰
- ۳-۱۷- ادله اثبات حق مادر و حضانت برای صاحب تخمک ۱۱۱
- ۳-۱۷-۱- قاعده اول: اذن در شیء اذن در لوازم آن است ۱۱۲
- ۳-۱۷-۲- قاعده دوم: إنَّ النَّاسَ مَسْلُومُونَ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ ۱۱۳
- ۳-۱۷-۳- قاعده سوم: المؤمنون (المسلمون) عند شروطهم ۱۱۳
- ۳-۱۷-۳-۱- شرایط صحت شروط ۱۱۳
- ۳-۱۸- صدور شناسنامه برای نوزاد متولد از روش رحم جایگزین ۱۱۴
- ۳-۱۹- نتیجه ۱۱۵

فصل چهارم: جانشینی جزئی و مباحث فقهی و حقوقی آن

- ۴-۱- ادله قائلین به حرمت ۱۲۰
- ۴-۱-۱- روایات استنادی ۱۲۱
- ۴-۱-۱-۱- روایت اول ۱۲۱
- ۴-۱-۱-۲- روایت دوم ۱۲۳
- ۴-۱-۱-۳- روایت سوم ۱۲۵
- ۴-۱-۲- نظرات فقها در زمینه عدم جواز لقاح میان دو بیگانه ۱۲۷

- ۱۲۹-۳-۱-۴- پاسخ به معتقدین به جواز تلقیح میان دو بیگانه.....
- ۱۳۲-۲-۴- قائلین به جواز و ادله ی آنان.....
- ۱۳۴-۱-۲-۴- فتاوی فقهای قائل به جواز تلقیح میان دو بیگانه.....
- ۱۳۵-۳-۴- قائلین به تفصیل در زمینه تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه.....
- ۱۳۷-۴-۴- نسب طفل متولد از تلقیح میان دو بیگانه.....
- ۱۳۷-۱-۴-۴- طفل ملحق به صاحبان نطفه می شود.....
- ۱۳۸-۲-۴-۴- طفل ملحق به صاحب اسپرم می شود.....
- ۱۳۹-۳-۴-۴- طفل ملحق به مادر (صاحب تخمک) می شود.....
- ۱۳۹-۴-۴-۴- طفل ملحق به هیچ یک از صاحبان نطفه نمی شود.....
- ۱۴۱-۵-۴- آیا ارث به این کودک تعلق می گیرد؟.....
- ۱۴۲-۶-۴- اهدای تخمک.....
- ۱۴۳-۷-۴- معامله برمواد ژنتیکی.....
- ۱۴۳-۱-۷-۴- دلایل ممنوعیت خرید و فروش مواد ژنتیکی.....
- ۱۴۶-۸-۴- تلقیح مصنوعی و جنبه های کیفری (جرم بودن یا نبودن آن).....
- ۱۴۷-۱-۸-۴- تلقیح مصنوعی در مجازات اسلامی.....
- ۱۴۹-۹-۴- مطلب پایانی و پیشنهادات.....

فصل پنجم: قرارداد استفاده از رحم مادر جانشین

- ۱۵۲-۱-۵- رحم جایگزین و ضرورت استفاده از آن.....
- ۱۵۲-۲-۵- ضرورت استفاده از قرارداد.....
- ۱۵۴-۳-۵- تعریف قرارداد استفاده از مادر جانشین.....
- ۱۵۴-۱-۳-۵- انواع قراردادهای مادر جانشین.....
- ۱۵۴-۴-۵- وضعیت حقوقی قرارداد.....
- ۱۵۵-۵-۵- شرایط صحت قرارداد.....
- ۱۵۵-۱-۵-۵- قصد دو طرف.....
- ۱۵۶-۲-۵-۵- اهلیت طرفین قرارداد.....
- ۱۵۶-۱-۲-۵-۵- شرایط زوجین.....
- ۱۵۶-۲-۲-۵-۵- شرایط زن صاحب رحم.....
- ۱۵۷-۳-۵-۵- موضوع مورد معامله.....
- ۱۵۹-۴-۵-۵- مشروعیت جهت معامله.....
- ۱۶۱-۶-۵- جعاله.....

- ۱۶۲..... ۷-۵- ودیعه
- ۱۶۳..... ۸-۵- اجاره اشخاص
- ۱۶۹..... - نتیجه گیری
- ۱۷۱..... - ضمائم
- ۱۸۰..... - کتابنامه

آرزوی داشتن فرزند میل درونی هر انسانی است و پدر و مادر شدن از مهم ترین مراحل تحول زندگی فرد به شمار می رود. اما گاهی این آرزو به راحتی برآورده نمی شود. سخن از پدیده ی ناباروری است که علاوه بر قلمرو علوم پزشکی در قلمرو مباحث حقوقی و اجتماعی نیز مورد بحث و بررسی می باشد. ناباروری موجب بحران روانی می گردد و استرس فراوانی را بر زوج های نابارور تحمیل می کند و به طرق گوناگون سلامت روانی آنان را تهدید می نماید. اگر پس از یک سال از ارتباط معمولی جنسی بدون به کارگیری وسایل ممانعت از بارداری، زن باردار نشود، زوجین نابارورند. ناباروری بحران پیچیده ای است که ممکن است به افسردگی و بروز فشارهای عمیق عاطفی و روانی برای زوجین و خصوصاً فرد نازا منجر شود.

با توجه به افزایش ناباروری در بین جوانان اخیراً روش های متعددی برای درمان آن ابداع شده است از جمله این روش های نوین، استفاده از رحم اجاره ای یا رحم جایگزین است. در این روش علاوه بر زوج نابارور، زنی که جنین را در رحم خود پرورش می دهد تا پس از تولد آن را در اختیار زوج نابارور قرار دهد نیز، نقش و اهمیت ویژه ای دارد. از این روش در شرایطی که زوجه فاقد توانایی لازم برای حمل و پرورش جنین در رحم خود باشد، استفاده می شود. این پیشرفت علمی که به زوجها کمک می کند فرزندى از خون خود داشته باشند شامل دو نوع است:

۱- رحم جایگزین جزئی یا جانشینی جزئی همراه با ارتباط ژنتیکی مادر با جنین. در این حالت تخمک زن میزبان به صورت آزمایشگاهی با اسپرم شوهر زن دیگر لقاح می یابد.
 ۲- رحم جایگزین کامل یا جانشینی کامل. زن باردار هیچ ارتباط ژنتیکی با جنین ندارد و فقط جنین زوج نابارور را که در آزمایشگاه لقاح یافته پرورش می دهد.
 تلقیح مصنوعی و به تبع آن رحم اجاره ای یکی از مسائل نو پیداست که پیشرفت و شکوفایی دانش پزشکی، آن را به عرصه فقه و حقوق کشانده و ارتباط بین فقه و حقوق از یک طرف و علوم طبیعی را از سوی دیگر به اثبات رسانده است.

اگر چه این مسائل نو ظهور، مولود مقتضیات زمان و مکان است و در فقه ما چنانچه باید مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است؛ اما از افتخارات مکتب فقهی امامیه توجه و اهتمام خاص به اصل اجتهاد است. فقها با استفاده از اصول ثابت و لا یتغیری که در دین تعبیه شده است، فروع و مسائل جدید را با آن منطبق می سازند. چنانکه امام رضا (ع) فرموده اند:

« عَلَيْنَا إِقَاءُ الْأُصُولِ وَعَلَيْكُمْ التَّفْرِيعُ »^۱

« بر ماست که اصول را به شما بیاموزیم، بر شماست که فروع را استنباط کنید.»

۱- حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، قم، مؤسسه آل البیت، سال ۱۴۰۹ هـ.ق. ص ۶۲.

البته باید توجه داشت که در این زمینه اختلاف نظرهای زیادی وجود دارد به گونه ای که کار را بر حقوق دانان کشورمان مشکل ساخته است. اما با تحقیق و بررسی و مشخص کردن نکات مبهم و همچنین بر اساس مبانی مسلم فقهی می توان راه را هموار ساخت.

مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۲/۴/۲۹ اولین گام را در این زمینه با تصویب قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور در پنج ماده برداشته است. اما در زمینه اجاره رحم، با وجود نیازی که احساس می شود، هنوز ماده و قانونی به تصویب نرسیده است. هر چند در این زمینه کتب و رساله هایی تدوین و چاپ شده است اما به دلیل کاستی های موجود و اهمیت موضوع برآنیم که در رساله حاضر مسأله مورد اشاره را - کما هو حق - باز کاویم و با پرداختن به مباحث فقهی و حقوقی مرتبط به اجاره رحم، موجب تبیین نظرات شارع در این زمینه و راهگشای متشرعه در جهت بکارگیری آن شویم. این امر به نوبه خود در بسیاری موارد می تواند موجب استحکام بنیان خانواده هایی شود که بر اثر مشکلاتی قادر به تولید نسل نمی باشند.

این رساله در پنج فصل تدوین شده است. در فصل اول به کلیات و اهمیت موضوع پرداخته شده است. در فصل دوم به سیر تاریخی و علل و انواع جانشینی اشاره گردیده و فصل سوم که مهمترین فصل رساله نیز می باشد جانشینی کامل و مباحث فقهی و حقوقی آن بطور مشیع مورد بررسی قرار گرفته است و فصل چهارم به مباحث جانشینی جزئی می پردازد. و فصل پایانی اختصاص به قرارداد اجاره رحم دارد. در پایان ذکر این نکته ضروری می نماید و آن اینکه تحقیق در باب اجاره رحم و احکام فرزند متولد از آن اگر چه در ابتدای امر آسان می نمود اما در طی اوقاتی که به این کار مشغول بوده به عیان دیدم که با توجه به نو پیدایی مسأله و کمبود منابع مرتبط، مشکلات بیش از آنست که به تصور آید.

اما عطش بی پایان این پژوهنده نوجو و لطف استادان عزیز، صاحب این قلم را ترغیب کرد تا به سختیها نیندیشد و چشم به فراسوها بدوزد و محصول کوشش خویش را ارمغان ارباب معرفت سازد تا چه قبول افتد و چه در نظر آید. بنابراین نگارنده به رسم دانش آموزی با دیده ی منت، نکته سنجی های عالمان فرزانه را ارج می نهد.

در اینجا بر خود لازم می دانم، از اساتید محترم گروه فقه و حقوق اسلامی دانشکده الهیات دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) که خود را وامدار افاضات و افادات ایشان می دانم صمیمانه تشکر نمایم.

اکرم برزگری

تابستان ۸۸

واژه نامه

* با عنایت به اینکه رساله حاضر شامل مباحث فقهی و حقوقی و پزشکی بوده لذا به دلیل نامأنوس بودن برخی از واژه ها و اصطلاحات پزشکی برای مطالعه کنندگان عزیز، توضیح برخی از این واژه ها رایج در متن را لازم و ضروری دانسته و به برخی از آنها اشاره می کنیم.

واژه نامه:

اسپرم : سلول جنسی مرد

اهداء تخمک : تحریک تخمک گذاری و برداشت تخمک از یک فرد، برای باروری و انتقال به داخل رحم فردی دیگر است.

القاه تخمک گذاری: روشی که در آن با استفاده از داروهای هورمونی، رشد و نمو تعدادی زیادی تخمک به طور همزمان در تخمدانها تحریک می شود.

انتقال جنین: انتقال و جای دادن جنین در مرحله ۸ سلولی یا پیشرفته تر است که از لقاح در محیط آزمایشگاه به داخل رحم مادر حاصل می شود.

تخمک : سلول جنسی زن که بارور نشده است.

جنین : واژه ای است که برای توصیف جنین در حال رشد در داخل رحم از هفته نهم تا پایان حاملگی به کار می رود.

جانشینی در بارداری: حالتی که به موجب آن مادر جانشین بوسیله تکنیک های کمکی تولید مثل و با استفاده از جنین حاصل از اسپرم و تخمک والدین حکمی، باردار می شود. در این حالت مادر جانشین هیچ ارتباط ژنتیک با بچه ندارد.

لقاح : عبارت است از نفوذ یک اسپرم به داخل تخمک بالغ و ادغام مواد ژنتیکی این دو سلول جنسی برای تشکیل نطفه.

لقاح خارج رحمی (IVF) : یکی از روش های درمان ناباروری است که در آن تخمک بالغ به طریق جراحی از تخمدان برداشته می شود و در محیط آزمایشگاه در مجاورت اسپرم لقاح می یابد. جنین حاصل در مرحله ۸ سلولی یا پیشرفته تر، مجدداً به رحم مادر منتقل می گردد.

لقاح داخل رحمی (IUI) : روش درمان ناباروری است که در آن اسپرم پس از شستشو و آماده سازی مستقیماً به داخل رحم تزریق می گردد.

ناباروری: عدم توانایی یک زوج برای بچه دار شدن در طول یکسال اولیه زندگی مشترک در صورتی که بدون استفاده از روش های جلوگیری برای حاملگی و بچه دار شدن تلاش کنند.

والدین حکمی: زن و شوهری که خواستار فرزند هستند و بچه برای آنها به دنیا می آید این دو ممکن است والدین ژنتیکی طفل باشند و یا یکی از آنها با بچه ارتباط ژنتیکی داشته باشد.

ART: روش های درمانی است برای آماده سازی تخمک از زن و اسپرم از مرد و لقاح آنها در محیط آزمایشگاه و تولید جنین و نهایتاً انتقال آن به داخل رحم مادر.

فصل اول

کلیات و مفاهیم